

אקדמיה לשוויון

أكاديمية من أجل المساواة

הטרדות ופגיעות מיניות באקדמיה

<https://academia4equality.wixsite.com/hatradot>

6.1.2019

לכבוד גב' סיגל מורדוך
ממונה אחראית לטיפול בנושאים של הטרדה מינית
המועצה להשכלה גבוהה

הנדון: סיכום המלצות למל"ג בנושא המניעה והטיפול בהטרדות מיניות באקדמיה

גב' מורדוך שלום

אנחנו מבקשות להודות לך על הנכונות לשיתוף פעולה אשר הבעת בפגישתנו שהתקיימה ביום חמישי ה- 27 דצמבר 2018, ומתכבדות להגיש לך מסמך זה, המציג את הנקודות העיקריות שעלו במהלך הפגישה ומסכם את המלצותינו.

אנחנו חברות בצוות עבודה הפועל כבר יותר משנתיים נגד תופעת ההטרדות והפגיעות המיניות בקמפוסים אקדמיים בישראל. אנחנו פועלות במסגרת הארגון "אקדמיה לשוויון" (שבו חברים כ-450 ישראליות/ים מהאקדמיה בארץ ובעולם), שמטרתו לקדם צדק חברתי ושוויון עבור נשים, ערבים, מזרחים וקבוצות מוחלשות אחרות במוסדות להשכלה גבוהה, מתוך תפיסה ששינוי פני האקדמיה ישפיע על החברה כולה.

לטענתנו, דיון רחב בנושא המניעה והטיפול בפגיעות מיניות באקדמיה חייב להיעשות במונחים של שינוי תרבות ארגונית וקהילתית. כיום, הדיונים מעוגנים בעיקר בלשון החוק והמשפט וזהו עוגן כובל המוביל לקיפאון מחשבתי ולא אחת תורם לבידוד של הנפגעת, ובכך יוצר עוול נוסף לפגיעה המינית שכבר חוותה. כמו כן, גם החלה של כלים משדות טיפוליים (כמו פסיכולוגיה ועבודה סוציאלית) תורמת לבידוד הנפגעת, שכן השימוש בכלים אלו מנסח את הפגיעה כפתולוגיה נפשית של הנפגעת ולפעמים גם של הפוגע, ומכאן מתרגם את הפגיעה לבעיות אישיות של שני המעורבים בה – הפוגע והנפגעת – שיש לפיכך לטפל בהם עד שירפאו. לאור זאת, הז'רגון המשפטי והשיח הטיפולי מהווים חרב פיפיות והם עלולים לייצר מסך עשן שיסתיר מהקהילה האקדמית את האיום בפגיעות מיניות אקטואליות ופוטנציאליות וייצור סביבת לימודים ועבודה בלתי בטוחה.

על פי תפיסתנו, פגיעות מיניות משקפות בעיה מבנית קשה במציאות החברתית, אשר מחריפה במוסדות להשכלה גבוהה שהם מעצם טבעם ארגונים היררכיים, שיש בהם סוגים שונים של יחסי כוח – מגדריים, מקצועיים ואחרים. ניסיוננו המצטבר בליווי נפגעות מלמד כי פגיעות מיניות אינן רק עניין שבין פוגעים לנפגעות אלא של קהילה שלמה, שכן הן יוצרות טראומה נרחבת ומתמשכת בקרב כל חברי וחברות הקהילה. לכן, הקהילה האקדמית – העובדת והלומדת – חייבת להוות חלק מכריע בפעולה למען יצירת סביבה בטוחה.

פעילות צוות "אקדמיה לשוויון" כוללת איסוף מידע על המתרחש במוסדות להשכלה גבוהה ביחס לפגיעות מיניות, ליווי תלונות, פניה למוסדות (נציבות ורקטורים), גיבוש ניירות עמדה, יזום מחקרים בנושא, ארגון כנסים ובניית קבוצות למידה במטרה (א) לפתח מודלים חדשים של ליווי נפגעות ו-(ב) להציע אסטרטגיות המייצרות מרחב אקדמי בטוח מהטרדות ופגיעות מיניות.

חשוב להדגיש שהידע הרב של הצוות הגיע ועדיין מגיע מנפגעות באקדמיה – אלו שבחרו להגיש תלונה ואלו שבחרו שלא להתלונן. למי שלא נפגע פגיעה מינית ולא נאלץ להתמודד עם ההשלכות האפשריות של דיווח על פגיעה מינית או הטרדה, לא תמיד ברור מה חווה הנפגעת כשהיא פונה למנגנונים המשפטיים שהתפתחו היום באקדמיה כאמצעי לטיפול בתופעה. המפגש היומיומי שלנו עם הקשיים הללו אפשר לנו לגבש רעיונות למספר צעדים חשובים, שמטרתם לשפר את המערך הקיים (סעיף 1) ואף להרחיב אותו (סעיף 2). צעדים אלו חיוניים והכרחיים להשגת סביבה בטוחה במוסדות להשכלה גבוהה.

1. המלצות להתאמות המערך הקיים

1.1.1. שקיפות ופומביות: אחד הדברים הבולטים בנושא הטיפול בפגיעות מיניות באקדמיה הוא שגם התלונה וגם הטיפול מושקעים ומתנהלים תחת מעטה חשאיות, ומערכת השתקה זו מונעת מהנפגעת את התמיכה של הקהילה לה היא זקוקה במהלך הטיפול בתלונה. שקיפות איננה רק דרך הטיפול ההולמת בפגיעות מיניות אלא גם אמצעי למניעת הישנותם של מקרים ומכאן חשיבותה הרבה. אנו ממליצים לנקוט במספר אמצעים על מנת לקדם שקיפות ופומביות:

1.1.1.1. פרסום פסקי הדין במייל לכל הקמפוס: להוציא מוסדות בודדים, המוסדות האקדמיים אינם מפרסמים את פסקי בית הדין המשמעתי או ההסכמים שנחתמו בין הגלון למוסד. אנחנו ממליצים לחייב את כל המוסדות לפרסם את פסקי בית הדין והסכמי הטיעון באתר המוסד (בעמוד ייעודי לכך) ובמייל לכל עובדי ולומדי הקמפוס הרלוונטי. עוד כדאי שהמל"ג תיזום הקמת עמוד ייעודי לכך באתר המועצה, שבו ירוכזו כל פסקי הדין שניתנו במוסדות להשכלה גבוהה.

1.1.1.2. פרסום שמות המורשעים בדין משמעתי: מאד מפתיע שבשונה מפסקי הדין הפליליים, לא מפורסמים שמות המורשעים בבית הדין המשמעתי. לחשיפת שם המורשע חשיבות משולשת: (א) זהו אמצעי הגנה על הקהילה מפני הפוגע, (ב) זהו אמצעי הרתעה אפקטיבי, ו-(ג) הפרסום מונע מעבר של מורשעים בין מוסדות כפי שמתרחש היום. במהלך הפגישה השתמע כי קיימת הסתייגות משפטית של המל"ג מפרסום שמות הפוגעים שהורשעו בבתי הדין המשמעתיים. אנחנו מצרפות כאן פס"ד שיצא לאחרונה, הקובע כי ב"פרסום שמו של מעוול יש כדי ליצור נורמות ברורות אשר מהן ניתן לייצר רף התנהגותי וערכי ראוי" כי "בעצם פרסום השם יש כדי לתת מענה להכרה לה זקוקות חלק מהנפגעות" (עע ארצי 9834-05-16, 23 דצמבר 2018).

1.1.1.3. נגישות לנהלים ותקנונים באתר הבית של המוסד: לא פעם הנפגעות והצוות נתקלים בקושי להגיע לנהלים ותקנונים של המוסדות הקשורים לטיפול בפגיעות והטרדות מיניות. אנחנו מציעות לחייב את כל המוסדות להציג הפניה אל הפרטים הללו בעמוד הבית של המוסד.

1.1.1.4. דוחות מוסדות להשכלה גבוהה לכנסת: כידוע, המוסדות המתוקצבים מחויבים להגיש לוועדה לקידום מעמד האישה דוחות שנתיים המסכמים את הפניות אל הנציבות הממונת. כדאי לשים לב שיש מוסדות אקדמיים רבים שלא מגישים כלל את הדוחות ויש כאלה שמגישים, אך מצהירים שלא היו אליהם פניות כלל. אנחנו מציעות שהמל"ג ימצא דרך אפקטיבית לאכוף את הגשת הדוחות ולהבהיר למוסדות בהן אין פניות שהדבר איננו סביר.

1.2 הנציבות הממונות על המניעה והטיפול במוסדות ההשכלה הגבוהה: יש לדון בתפקידה של הנציבה בתוך המערכת האקדמית ובמכשולים שעלולים למנוע ממנה לבצע את תפקידה:

1.2.1 הכשרת הנציבה למילוי התפקיד: לא אחת נתקל הצוות בנציבות שלא קיבלו הכשרה ממשית ומעמיקה בנוגע לפגיעות מיניות, והן חסרות ניסיון בליווי תהליכי ומוסדי, המצריך רגישות מיוחדת. גם אלה שמשתדלות לעשות עבודתן נאמנה, נתקלות בחוסר תמיכה מהקהילה האקדמית ומן הממונים עליהן. יש לדעתנו לעשות שני צעדים דחופים: (א) להציב קריטריונים לבחירת הנציבות ו-(ב) לשנות את מערך ההכשרה שהן מקבלות.

1.2.2 נאמנות הנציבה: בפגישה התברר לנו כי עמדת המל"ג היא שהנציבה לא רק מהווה כתובת לפניות ולתלונות אלא שעליה לעמוד לצידה של הנפגעת. אנו מברכים על תפיסה זו, אך לצערנו המציאות המוסדית רחוקה מלהיות כזו. הצוות מקבל דיווחים מנפגעות על פגיעה משנית של הגורמים המטפלים במוסדות, הנובעת פעמים רבות מהנאמנות של הנציבות והממונות למה שהן מפרשות כאינטרסים של המוסד. אנו ממליצות שמל"ג תפרסם נייר עמדה ברור בנושא ותפעל לשינוי ההכשרה בהתאם.

1.2.3 תהליך בירור תלונה: בשיחות שהצוות ערך עם נפגעות, נציבות ושופטים בבית הדין המשמעתי נחשפה בעיה של חוסר וודאות וגם חוסר הבנה לגבי תהליך בירור תלונה. נראה שאין פרוטוקול ברור העוסק בתהליך בירור התלונה, המתייחס לשאלות כמו: אילו ראיות יש לאסוף? כיצד על הנציבה לאסוף אותן? מה הם אמצעי החקירה העומדים לרשותה? וכו'. אנו סבורות שזהו נושא הדורש לימוד עמוק, שאת מסקנותיו יש להפיץ באופן מסודר בקרב הנציבות באמצעות סדנת הכשרה.

1.3 פרואקטיביות: מוסדות ההשכלה הגבוהה נוקטים בגישה פסיבית כלפי מקרים של פגיעות מיניות, וכל עוד לא מגיעות אליהם תלונות הם נמנעים מטיפול בבעיה, גם כשהיא נראית לעין. בפועל, ממדי התופעה של הטרדות ופגיעות מיניות בקמפוסים גדולים בהרבה מאלו המדווחים באופן רשמי, ועל המוסדות לפעול באופן פרואקטיבי כדי לנטרל אותם, ע"י השקעת משאבים באיסוף מידע רלוונטי, ובזיהוי ואיתור מצבים ומקומות שבהם יש הטרדות ופגיעות. כחלק מקידום תפיסה פרואקטיבית, אנו ממליצות על הקמת מערכת תלונות אנונימית און ליין, בדומה למערכת המופעלת באוניברסיטת Leicester באנגליה, כפי שאפשר לראות בקישורית <https://reportandsupport.le.ac.uk>.

1.4 מתן תשומת לב להבדלים בין אוכלוסיות: מתוך דוחות הכנסת וכן ממחקרים על נושא הטרדות מיניות בכלל ובאקדמיה בפרט עולה כי יש צורך ביצירת דרכי מניעה וטיפול דיפרנציאליים לאוכלוסיות השונות הלומדות והעובדות באקדמיה, כמו למשל חרדים, ערבים, להט"בים ועוד.

1.5 התייחסות להבדלים בין המכללות לאוניברסיטאות: דין אוניברסיטה גדולה אינו כדין מכללה. המיקום הגיאוגרפי, אופני התקצוב, המרקם החברתי והמבנה החברתי דורשים חשיבה מיוחדת על אופן הבירור של התלונה ועל הטיפול בה. אנו ממליצות על הקמת צוות היגוי של המל"ג שיברר את הנושא בשיתוף עם נציגות מהמכללות. ניתן ליצור קשר עם ד"ר תמר הגר ממכללת תל חי, שבימים אלה יוזמת ומלווה פורום למידה מיוחדת העוסק בליווי נפגעות במכללות ציבוריות.

1.6 תקצוב: אנו מציעות להסדיר סעיף בתקציב השנתי של כל מוסד, המיועד לנושאי מניעה וטיפול בהטרדות מיניות. על המוסדות יהיה לפרט את התקציב ואופן הוצאתו בדוחות שנתיים. בפגישה נאמר לנו כי הנושא עתיד להיות מוסדר ברמה מערכתית על ידי המל"ג ואנו מברכות על כך.

1.7 תיעוד ומעקב: אנחנו מציעות כי המל"ג תדרוש מכל מוסד לערוך מעקב אחרי (א) היישום של המלצות הנציבות ובתי הדין המשמעתיים בתוך המוסדות ו-(ב) גורלן של נפגעות (למשל, האם המשיכו באקדמיה). אנחנו יודעות מתהליכי הליווי שהחלטות בית הדין לא תמיד מיושמות, או שהן מיושמות חלקית. הבדיקה תחייב את המוסדות לדאוג לנפגעות ולהגיע לידי מיצוי של ההחלטות ביחס לפוגעים.

2. המלצות להכנסת שינויים חדשים במערך הקיים

2.1 שיתוף נפגעות: הנפגעות חייבות להיות שותפות בכל שלבי הטפול, כפי שמפורט להלן:

2.1.1 שיתוף נפגעות בתהליכי המניעה: ללא יצוג קולן של הנפגעות, וללא מעקב אחר הטיפול בכל מקרה של פגיעה – במהלך הטיפול ועם סיומו, לא ניתן לאתר ביעילות את הכשלים במערכת ובהתנהלות של הגורמים המטפלים. לכן, אנו סבורות שיש ליזום פניות לנפגעות וללמוד מהן את הצרכים שלהן וכיצד ניתן לשפר את הטיפול בכל שלב כדי לייצר אמון במערכת המוסדית.

2.1.2 ליווי הנפגעת בזמן הטיפול בתלונה: הצוות היה ועדיין עד להתמודדות קשה מאד של נפגעות אל מול הקהילה האקדמית והגורמים המטפלים, מה שגורם לא אחת לבידודן ואף לנשירתן מהאקדמיה. אחד הכשלים המובילים למצב זה הוא שאין לנפגעות ליווי ראוי לא במהלך מתן העדות/התלונה וההליכים המשפטיים ולא לאחר סיומם. אנחנו סבורות כי ליווי הנפגעת הוא אחד הצעדים החשובים והדחופים שעל המל"ג לקדם.

2.1.3 ליווי הנפגעת לאחר הטיפול בתלונה: בהמשך לסעיף הקודם, הצוות נענה למספר בקשות להתאמות בלימודים (לדוגמה: המרת מבחן לעבודה, הארכת מועד של עבודות, פטור מנוכחות וכו'). אנו מציעות לקדם סל זכויות אקדמיות לנפגעת והחלה של נהלים ברורים שיאפשרו לנפגעות להמשיך לפעול במרחב האקדמי גם במסגרת הקשיים שהן חוות, זאת ללא הצורך לחשוף את הפגיעה בהן. במסגרת סל זה ראוי לכלול סעד משפטי וסעד טיפולי לנפגעות.

2.2 עדים לפגיעה: פגיעה מינית לא מתרחשת בחלל ריק. לפוגעים יש חברים ועמיתים שיוודעים שהם פוגעניים, שכבר שמעו וראו אבל הדחיקו או התעלמו. התעלמות העדים ושתיקתם ביחס לפגיעות הם חלק ממבני הכוח שמאפשרים את הפגיעות ואת הישנותן. אנו ממליצות לערוך סדנאות והכשרות בהן ילמדו חברי הקהילה האקדמית כיצד להתערב במקרים של הטרדה ואיך לדווח עליהם.

2.3 בתי הדין המשמעתיים: רבים מהמכהנים בבתי הדין המשמעתיים לא למדו דבר על פגיעות מיניות ועל ההשלכות העמוקות שיש לפגיעות אלה, לא רק על הנפגעת אלא גם על הסביבה האקדמית בה הן התרחשו (חוגים, פקולטות וכד'). אנחנו מציעות להקים מערך הכשרה לדיינים בבתי הדין המשמעתי המתייחס באופן ספציפי למורכבויות הכרוכות בעבירות אלה.

2.4 הקשר בין מוסדות לדיסציפלינות: אחד החששות של נפגעות הוא שהגשת תלונה תשפיע על סיכוייהן להמשיך ללמוד ולעבוד באקדמיה, וחשש זה מונע מרבות מהן להגיש תלונה. כידוע, הסיכוי להמשיך ללמוד לתארים גבוהים וכמובן לעבוד באקדמיה נקבע לא רק ברמה המוסדית אלא גם ברמת הקהילות של תחומי הידע השונים בארץ ובחו"ל. לכן, גם אם נגיע לימים בהם נשים יביעו אמון במוסדות ההשכלה הגבוהה ובאופן הטיפול שלהם בפגיעות מיניות, עדיין קיימת סבירות גבוהה שהן ימנעו מלהגיש תלונה בגלל החשש לפגוע ביכולת ההתקדמות שלהן במערך האקדמי. אנו סבורות שעל המל"ג לעודד אגודות מקצועיות לנסח כללים להתנהלות אתית בנושאים אלה, כלפי נפגעות ופוגעים.

לסיום, המניעה והטיפול בהטרדות מיניות הם מורכבים ומסובכים. מסמך זה מציג רק חלק מהשינויים שיש לקדם ולהעלות על סדר היום. אנו מקוות שתמצאו אותו מועיל, ושהוא יהווה בסיס להמשך פעילות לשיפור ההתמודדות עם תופעת הפגיעות המיניות באקדמיה. נשמח להיפגש שוב להמשיך חשיבה מעמיקה בנושא, וגם להצטרף לכל פורום שיעסוק בנושא ולתרום מהידע שצברנו.

בברכה,

צוות הטרדות ופגיעות מיניות באקדמיה

לפרטים נוספים נא לפנות לד"ר ריבי גיליס rivi.gillis@gmail.com